

8. Чапаева Л.Г. Социокультурный комментарий в преподавании русского языка как неродного / Л.Г. Чапаева // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. Филологические науки. – 2011. – Вып. 1. – С. 105–111.

Тинний В.І.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В статті розглядаються суть та зміст понять «міжкультурна комунікація», «міжкультурна компетенція», «стратегії міжкультурної комунікації», умови формування повноцінних знань, вмінь та навичок з іноземної мови, значення інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови як складової процесу міжкультурної комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, стратегії міжкультурної комунікації, комунікативний підхід, інформаційно-комунікаційні технології.

Abstract. The article presents the essence and contents of terms «intercultural communication», «intercultural competence», «strategies of intercultural communication», conditions of forming complete English knowledge and skills, role of information and communication technologies in implementing communicative approach to studying foreign language as a component of intercultural communication.

Key words: intercultural communication, intercultural competence, strategies of intercultural communication, communicative approach, information and communication technologies.

Постановка проблеми. Сучасна зростаюча глобалізація соціальної та економічної сфер діяльності суспільства сприяє посиленню значення та розуміння необхідності вдосконалення знань та навичок володіння іноземною мовою. Примітним те, що в теперішній час розуміння поняття «мова» не обмежено лише концепцією «засіб комунікації». Мова є невід'ємною частиною та носієм культури нації, відображає національні характеристики, містить історичний та культурний досвід нації, а також погляди людей на життя, способи життя та мислення. Повноцінне володіння іноземною мовою потребує сформовану систему знань, вмінь, а також сприйняття мови як складової іноземної культури, що полегшує подолання міжкультурних бар'єрів, забезпечує ефективне спілкування з іноземцями, зокрема, емоціональний зв'язок та міжкультурну комунікацію. На теперішній час поза практикою в навчальному процесі вищої школи залишаються питання формування повноцінної системи знань та навичок використання іноземної мови, зокрема, ролі іншомовної комунікації в процесі вивчення іноземної мови в умовах широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз досліджень та публікацій. Поняттю міжкультурної комунікації були присвячені праці багатьох вчених, зокрема, К.Клакхон, Е.Голл, Р.Портер, Д.Трагер, А.Кребер. Дослідження різних аспектів теорії міжкультурної комунікації було проведено такими науковцями: С.Гантінгтон, К.Бергер, Е.Гірш, Г.Гофстеде, Е.Голл, С.Даль. Дослідження низки питань мовленнєвої діяльності та спілкування були виконані Л.Виготським, В.Гумбольдтом, М.Жинкіном, І.Зимньою, В.Скалкіним; навчання іноземним мовам зі спеціальною метою досліджували В.Бухбіндер, Б.Коффі, Р.Джонсон, Г.Стоун, Е.Уотерс, Д.Уільямс, В.Штраусс, Ф.Епперт; структуру і зміст комунікативної компетентності - А.Александренко, А.Сичева та ін. Серед українських вчених питанням міжкультурної комунікації присвятили свої дослідження В.Андрущенко, Л.Губерський, І.Дзюба, П.Донець, В.Євтух, Г.Касьянов, М.Кушнарьова, Л.Нагорна, П.Скрипка та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «культура» є по суті багатограним. Згідно характеристик культурного досвіду та функціонування мови з точки зору викладання іноземної мови це поняття можна розділити на культуру знань та культуру комунікації. Культура комунікації означає ситуацію спілкування людей з різним культурним досвідом, який безпосередньо впливає на передавання інформації, а також фактори, які можуть спричинити непорозуміння, помилки в мові, культурі спілкування, зокрема, йдеться про вітання, висловлювання подяки, звертання, використання ідіом, а також забороненої лексики.

Ми вважаємо, що викладання іноземної мови має перетворитися на освіту мови та культури. Освіта культури охоплює різноманітні види навчальної діяльності студентів, які стосуються національної та іноземної культур, а також спрямування активності студентів на збагачення міжкультурних знань, формування поваги, терпимості, відчуття рівності, сприятливого ставлення до іноземної культури, неупереджених міжкультурних відносин та сприйняття світу. Освіта має формувати здатність до ефективної міжкультурної комунікації, яка характеризується розумінням, порівнянням, формуванням взаємозв'язків, підтримкою ідей співрозмовника, відмовою від помилкових припущень, а також співробітництвом та комунікацією. Починаючи з 90-х років минулого сторіччя концепція викладання іншомовної культури поступово посилювала свої позиції у процесі навчання іноземної мови у вищій школі. На сьогодні численні науковці та викладачі вищих навчальних закладів визнали тісний взаємозв'язок між мовою та культурою. В той час коли вимоги до викладання іноземної мови у ВНЗ включають знання культури, її розуміння, міжкультурну обізнаність та міжкультурну комунікативну компетенцію, культурна обізнаність також відображена у рівні соціального та економічного розвитку нації.

Міжкультурну комунікацію можна одночасно розглядати як науку та набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот [1]. Також, за іншим визначенням, «міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [2, 3].

Поняття «міжкультурна компетентність» припускає терпимість, відкритість до нового знання, вміння вибрати вірну тональність та засоби спілкування, комунікативну стратегію та форму самопрезентації [4].

Викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі є важливим процесом для покращення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Викладачам слід підтримувати навчальну діяльність студентів, які орієнтовані на зовнішній світ та мають глибоке розуміння іноземної культури. Це вимагає значної уваги до міжкультурної освіти та вдосконалення здатності студентів до міжкультурної комунікації. Її ефективність, окрім знання іноземної мови, залежить від багатьох чинників: умов і культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм, виразів, фонових знань взагалі та багато чого іншого [5].

Навчання іноземної мови не означає лише передавання певної суми знань, перш за все – це формування у студентів комунікативної компетентності. Протягом міжкультурного спілкування за умови, якщо дві сторони не можуть досягти єдиного культурного формату, достатньо просто опинитися в ситуації непорозуміння, що призводить до зменшення ефективності спілкування. Окремої уваги заслуговує визначення та вивчення стратегій суб'єктів міжкультурної комунікації. До таких стратегій можна віднести «систематичну технологію, яка використовується доповідачем для передавання власної думки, коли виникають певні труднощі» [6], а також «всі спроби керувати певною лінгвістичною системою з метою підтримки комунікації» [7].

Виходячи із цих визначень, ми можемо виокремити дві різні концепції стратегій комунікації, які не виключають одна іншу. З одного боку, вони реалізують компенсаційну мету, тобто, допомагають суб'єктам подолати недоліки власної лінгвістичної системи та передати свої думки та наміри, які вони бажають продемонструвати. Іншими словами, іде мова про подолання розходження між обмеженою власною лінгвістичною компетенцією та визначеною метою комунікації.

З іншого боку, стратегії можуть також виконувати завдання вдосконалення, тобто вони допомагають суб'єктам найкращим чином використовувати власні можливості для покращення ефективності спілкування. Іншими словами, завдяки ним партнери по спілкуванню покращують свою здатність, наприклад, розпочинати, розвивати та завершувати діалог, виконувати активну роль у спілкуванні, керувати міжкультурною взаємодією, а також за необхідності долати непорозуміння.

На нашу думку, навіть використання рідної мови вимагає використання стратегій з метою перефразування або виправлення власних висловлювань, прохання про допомогу, а також бути зрозумілим у власних поясненнях. Крім того, продукування та отримання висловлю-

вань завжди є результатом процесу взаємного пристосування учасників діалогу. Одним з найбільш очевидних недоліків викладання іноземної мови є те, що студентів не навчають або, іноді, їм не дозволяють поводитися природно з точки зору іншомовного партнера. Також, не існує виключної незалежності у спілкуванні, оскільки думки та наміри завжди є предметом діалогу, що обумовлює необхідність об'єднати зусилля обох сторін з метою досягнення угоди. Це стає більш актуальним при міжкультурному спілкуванні, коли партнери по діалогу не мають єдиного досвіду, однакових цінностей та суспільних традицій, що унеможливує ефективний діалог. Тому, постає необхідність глибокого та ретельного вивчення світу носіїв мови, їх культури в широкому етнографічному значенні слова їх способу життя, національного характеру і менталітету [8].

З точки зору перспективи викладання та вивчення іноземної мови, а також когнітивної складової зазначеного процесу, ми вважаємо за необхідне вести мову про шляхи формування та розвитку усвідомлення та навичок міжкультурного спілкування. Важливе місце в цьому процесі посідає пізнання національної та іншомовної культури з точки зору індивідуальних цінностей. В процесі навчання іноземної мови викладачам слід звертати увагу на побудову ефективної міжкультурної навчальної системи. Вона вимагає встановлення культури як мети та змісту навчання, визначення проміжних цілей, які викладачу легко корегувати, виокремлення культурного контексту нової навчальної інформації. Студентам слід вивчати іншомовну культуру з різних точок зору під час вивчення іноземної мови. Ми вважаємо, що використання інформаційно-комп'ютерних засобів створюватиме різні шляхи вивчення та усвідомлення культурних цінностей іноземної мови. Викладачам слід надавати студентам інформацію та використовувати різноманітні комп'ютерні та комунікаційні засоби, щоб створити можливість не тільки розуміти іноземну культуру, але також завдяки засвоєному контексту інформації навчитися її використовувати в соціальному середовищі. При цьому, варто звертати увагу на відмінності культур, наголошувати на необхідності порівняння з культурою своєї нації, посилювати усвідомлення іншомовної культури, вміти ефективно мотивувати студентів до вивчення іноземної культури, посилювати у студентів відчуття відмінностей різних культур.

На нашу думку, необхідність застосування в навчальному процесі з вивчення іноземної мови інформаційно-комунікаційних технологій обумовлена складністю та багатогранністю реального процесу міжкультурної комунікації та пошуку необхідної інформації іноземною мовою в процесі вивчення іншомовної культури. Ми вважаємо, що комунікативні ситуації в процесі реалізації інформаційно-комунікаційних технологій можна розглядати як засіб активізації підготовки студентів з іноземної мови. Комунікативні ситуації, що моделюються на заняттях, є ефективним засобом забезпечення мовної практики для іншомовного спілкування студентів.

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують результативність вивчення іноземної мови в тому випадку, якщо враховуються інтереси студентів, їх життєвий досвід, рівень знання іншомовної лексики та сформованість умінь та навичок іншомовного спілкування.

Беручи участь в комунікативних ситуаціях, студенти виступають активними носіями соціальних ролей. У процесі спілкування важливо практикувати такі ролі, які максимально враховують інтереси, можливості і здібності, інформаційний запас знань з іноземної мови, їх комунікативний досвід. Основою для спілкування в комунікативних ситуаціях повинна бути інформація, яка стосується питань іншомовної культури.

Інформаційно-комунікаційні технології активізують навчання студентів методиці роботи з різними джерелами інформації, передбачають моделювання комунікативних ситуацій для забезпечення реального середовища спілкування і структурування змісту розмови, вибору тематики проблем для обговорення.

Інформаційно-комунікаційні технології можуть бути ефективним засобом міжкультурної комунікації при грамотному їх використанні в навчальному процесі. З цієї точки зору ми виокремили такі характеристики означених технологій:

1. Усвідомлення студентами необхідності вивчення надбань іншомовної культури, їх системи цінностей, звичаїв та традицій для повноцінного володіння теоретичними знаннями та практичними вміннями з іноземної мови.

2. Організація навчального процесу з вивчення іноземної мови через моделювання комунікативних ситуацій на основі змісту іншомовної культури, що стимулює інтерес та потребу студентів у нових знаннях.

3. Забезпечення кожному учаснику модельованої ситуації позиції активного діяча, співрозмовника, партнера по іншомовному спілкуванню.

4. Структурування змісту комунікативної ситуації та підбір «комунікативного живого матеріалу», цікавого і значущого для студентів, що забезпечує їх потребу в нових знаннях та оволодінні цінностями іншомовної культури.

5. Створення освітнього середовища, емоційно-психологічного клімату на заняттях для обміну іншомовною інформацією.

6. Відпрацювання етикетних норм поведінки і тактики індивідуального іншомовного спілкування в ситуаціях безпосереднього спілкування з носіями мови.

7. Використання різних засобів, способів і прийомів пошуку, збору, обробки та застосування інформації, яка стосується іншомовної культури.

8. Самоконтроль і самооцінка рівня володіння теоретичними знаннями та практичними навичками іншомовного спілкування.

Висновки з проведеного дослідження. Своєчасне урахування особливостей інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови дозволяє розкрити характер і специфіку міжкультурної комунікації, усвідомити студентами її значення в їх професійному становленні, стимулювати потребу в новій інформації, способах вирішення поставлених навчальних завдань, самостійному пошуку і використанні нової інформації. Працюючи з різними джерелами інформації, виконуючи різні ролі в комунікативних ситуаціях, кожен студент збагачує власний комунікативно-творчий потенціал та культурний досвід.

Література

1. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 265 с.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 343 с.
3. Потебня А.А. Эстетика и поэтика / А.А. Потебня. – М.: Искусство, 1985. – 614 с.
4. Леонтович О. А. Россия и США. Введение в межкультурную коммуникацию : учеб. пособие. Волгоград : Перемена, 2003. – 399 с.
5. Ахьямова И. А. Культурная самопрезентация современной молодежи невербальными средствами // Педагогическое образование в России. – М., 2011. – № 4. – 290 с.
6. Corder, S.P. 1983. 'Strategies of communication' in F. Faerch and G. Kasper. Strategies in interlanguage communication. Harlow: Longman.
7. Bialystok, E. 1990. Communication strategies. A psychological analysis of second- language use. Oxford: BasilBlackwell.
8. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 146 с.

Тьопенко Ю.А.,

кандидат філологічних наук,

доцент, завідувач кафедри кафе́ри іноземних мов

Київського національного університету технологій та дизайну

БАР'ЄРИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. В статті розглядаються питання про міжнародну комунікацію, та бар'єри, що зустрічаються на її шляху, у вигляді невірної сприйняття, неправильного тлумачення, і невірної оцінки інформації. Розглянуті стратегії подолання непорозумінь при спілкуванні осіб з різними культурними передумовами існування.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, непорозуміння, сприйняття, тлумачення, оцінка, культура.

Abstract. The article discusses cross-cultural communication, and barriers encountered in its path, in the form of misperception, misinterpretation and misevaluation. There have been discussed strategies for overcoming misunderstandings when communicating with people of different cultural background.

Keywords: cross-cultural communication, misunderstanding, misperception, misinterpretation, misevaluation, culture.

Постановка проблеми. Якщо ми прагнемо зрозуміти людей іншої національності, ми повинні спробувати поставити себе, наскільки це можливо, в ті історичні та культурні передумови їх становлення, як нації. Це не легко для людини з однієї країни сприймати умови ста-